

Актуальні питання конституційного права, муніципального права, адміністративного права і процесу, фінансового права, інформаційного права, організації та діяльності судових і правоохоронних органів

Обмеження права на пересування в умовах воєнного стану

*Атамась Мирослав Сергійович,
студент I курсу
другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
ННІ економіки і права
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького*

З початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну питання про обмеження прав людини, у тому числі й обмежень права на свободу пересування, набуло особливої актуальності.

Згідно із законодавством України, введення воєнного стану відбувається після затвердження Верховною Радою Указу Президента України про його введення на території всієї країни або в окремих її регіонах. Одним з ключових елементів цього Указу є докладний перелік конституційних прав і свобод громадян, тимчасово обмежених у зв'язку з введенням воєнного стану, із зазначенням терміну дії цих обмежень. Також визначаються тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням терміну їх дії [2].

Указ не деталізує конкретні права громадян, які можуть бути обмежені, а лише перелічує ті, що підлягають обмеженню. Важливою є норма Закону України «Про Державну прикордонну службу України», що дозволяє здійснювати контрольований пропуск осіб через кордон з метою національної безпеки, а рішення щодо пропуску приймає Голова Державної прикордонної служби. Крім того, Закон «Про правовий режим воєнного стану» надає військовому командуванню право встановлювати особливий режим в'їзду та виїзду, обмежувати свободу пересування та рух транспорту в умовах воєнного стану [1].

Також громадяни України мають право на безперешкодне повернення в Україну, що є важливим аспектом права на свободу пересування. Це означає, що жодні обставини не можуть обмежити їх в'їзд в Україну. Для реалізації цього права особи повинні мати відповідні документи, такі як паспорт для

виїзду за кордон, дипломатичний або службовий паспорт, посвідчення моряка чи члена екіпажу. Ті, хто втратив документи, можуть підтвердити свою особу через додаток «Дія». Однак, для повернення в Україну вони повинні надати належним чином оформлені документи, що створює додаткові труднощі та потребує подальшого правового регулювання [2].

Ще одним із важливих аспектів є право на вільне пересування для внутрішньо переміщених осіб (ВПО), яке мають ті, хто був змушений залишити свої домівки або постійне місце проживання через військові конфлікти, масове насильство, порушення прав людини, природні або техногенні катастрофи, але не перетнув міжнародно визнані кордони. Важливо підкреслити, що цей перелік причин не є вичерпним, і мотивація для покидання місця проживання може бути різноманітною, часто поєднуючи кілька факторів.

Незважаючи на обставини, що призвели до переміщення, важливо підкреслити, що всі внутрішньо переміщені особи (ВПО) мають право на захист і підтримку з боку держави, оскільки вони є її громадянами і користуються повним набором економічних, соціальних, культурних, громадянських та політичних прав (які не є вичерпними). ВПО мають право на фізичну безпеку, матеріальну допомогу (продовольчу, медичну тощо), свободу пересування та проживання, а також повинні мати всі необхідні документи, що підтверджують їх громадянство. Відповідно, органи національної влади зобов'язані надавати достатню допомогу та забезпечувати рівне ставлення до всіх ВПО, без будь-якої дискримінації, незалежно від причин їх переміщення [1].

Повномасштабне вторгнення також підкреслило, що порушення права на свободу пересування може бути кваліфіковане як злочин проти людяності відповідно до Римського статуту Міжнародного кримінального суду (МКС). Це питання стало актуальним 17 березня 2023 року, коли МКС видав ордери на арешт В. Путіна та М. Львової-Белової за незаконну депортацію українських дітей. Незаконна депортація, або примусове переміщення, означає вивезення осіб з території, на якій вони мають законне право перебувати, без підстав, що допускаються міжнародним правом.

Примусове переміщення українських громадян з тимчасово окупованих територій є незаконною діяльністю окупаційних сил. Місцевих мешканців, переважно жінок і дітей, спочатку вивозили до фільтраційних таборів, де поділяли їх на «благоннадійних» і «неблагоннадійних». Після цього їх переміщували до віддалених міст РФ. Окупанти перевіряли мобільні телефони, забирали паспорти і видавали замість них документи, які обмежували свободу пересування на два роки.

Ці дії порушують міжнародне гуманітарне право, зокрема статтю 49 Четвертої Женевської конвенції 1949 року та статтю 85 Додаткового протоколу I до Конвенції 1977 року, які забороняють примусове переселення або депортацію осіб з окупованих територій. Такі дії можуть бути класифіковані як злочини проти людяності або військові злочини відповідно до Римського статуту. Примусове переселення також суперечить правам, гарантованим Європейською конвенцією з прав людини, зокрема праву на свободу

пересування та захисту від нелюдського поводження. Особи, чиї права були порушені, мають право звертатися до Європейського суду з прав людини [2].

Отже, право на свободу пересування є складним особливо в умовах воєнного стану, не може обійтися без використання адміністративних процедур, зокрема контролю на кордоні. Адміністративно-правові обмеження під час дії воєнного стану сприяють забезпеченню законності в діяльності органів публічного управління. Вони запроваджуються в обсязі, необхідному для підтримання правового режиму воєнного стану, і становлять основу для запобігання правопорушенням серед усіх учасників адміністративно-правових відносин у цей період.

Список використаних джерел:

1. Малеш П.В. Право на свободу пересування в умовах війни. *Науковий вісник. Ужгородського національного університету*. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/03/52-2.pdf>

2. Марущак А.В. Обмеження права на пересування в умовах військового стану: практика України. *Юридичний вісник. Чернівецький навчально-науковий юридичний інститут Національного університету «Одеська юридична академія»*. Чернівці. URL: http://yurvisnyk.in.ua/v3_2022/8.pdf

Науковий керівник:

*Обрусна Світлана Юріївна,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри державно-правових дисциплін
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького*